

Miljø- og Biodiversitet
J.nr. 17-1820-000001
Ref. LBO
Den 16. oktober 2017

Referat fra 3. møde (13. september 2017) i arbejdsgruppen om nye planteforædlingsteknikker (New Breeding Techniques, NBT)

Deltagere

Fra arbejdsgruppen

Kåre Lehmann Nielsen (Aalborg Universitet), Henrik Brinch-Pedersen (Aarhus Universitet), Jan W. Pedersen (Danmarks Tekniske Universitet), Birger Eriksen (Sammenslutningen af danske sortsejere), Claus Saabye Erichsen (Crop Innovation Denmark), Thor Gunnar Kofoed (Brancheudvalget for Frø), Asbjørn Børsting (Dakofo), Poul Vejby-Sørensen (Bæredygtigt Landbrug), Bruno Sander Nielsen (Landbrug & Fødevarer), Camilla Udsen (Forbrugerrådet TÆNK), Per Kølster (Økologisk Landsforening), Emøke Bendixen (Frøsamlerne), June Rebekka Bresson (NOAH).

Afbud fra Michael Palmgren (Københavns Universitet), Anders Mondrup (Foreningen af danske stammejere af mark- og havefrø), Christian S. Jensen (Dansk Frø) og Rikke Lundsgaard (Danmarks Naturfrednings-forening).

Observatører

Søren Mark Jensen (Miljøstyrelsen), Jens Litske Petersen (Fødevarestyrelsen), Torben Kåre Berg (Miljø- og Fødevareministeriets departement), Maria Boye Simonsen (Landbrugsstyrelsen).

Fra sekretariatet (Landbrugsstyrelsen)

Morten Storgaard (formand), Louise Piester, Naja Steen Andersen, Lars Ole Bjørn, Lars Landbo (referent).

Lokalitet og tidspunkt

Mødet blev afholdt hos Landbrugsstyrelsen, Mødelokale 2B, den 13. september 2017 kl. 9:30-14:30.

Dagsorden

- 1. Velkomst**
- 2. Orientering om aktuelle emner**
- 3. Sundhedsmæssig risikovurdering v/ Jan W. Pedersen, Danmarks Tekniske Universitet (DTU)**
- 4. Miljømæssig risikovurdering v/ Morten Tune Strandberg, Nationalt Center for Miljø og Energi (DCE)**
- 5. Muligheder for detektion og kontrol v/ Lotte Hougs, Fødevarestyrelsen**
- 6. Sikkerhed, Usikkerhed og Knowledge gaps v/ Odd-Gunnar Wikmark, GenØK - Norsk Senter for Biosikkerhet**

7. Politisk landskab, v/ Thor Gunnar Kofoed, Brancheudvalget for Frø

8. Planlægning af Temadagen d. 29. november

9. Afrunding

Ad 1, Velkomst

Morten Storgaard, som ledede mødet i Kim Holm Boesens fravær, bød velkommen - herunder især til oplægsholderne Lotte Hougs, Morten Tune Strandberg og Odd-Gunnar Wikmark, som ikke tidligere har været med på arbejdsgruppens møder. Morten takkede arbejdsgruppemedlemmerne for deres store interesse for at pege på artikler, som kunne lægges i Filkassen og for at foreslå oplægsholdere til møderne.

Slides fra oplæggene på dagens møde vil blive lagt i Filkassen.

Ad 2, Orientering om aktuelle emner

a) Orientering om et nederlandsk initiativ og forslag til ændring af udsætningsdirektivet (v/ Naja Steen Andersen)

Nederlandene havde på et møde 7. september 2017 på deres ambassade i Bruxelles fremlagt et forslag om at ændre udsætningsdirektivets undtagelsesbestemmelse (Bilag IB), således at en række af de nye planteforædlingsteknikker vil blive undtaget fra den fulde GMO-regulering på samme måde, som mutagenese og cellefusion er det i dag. De nederlandske kompetente myndigheder mener, at der er et påtrængende behov for at starte en politisk diskussion på EU-niveau om reguleringen af de nye teknikker. Forslaget – der alene skulle betragtes som et diskussionsoplæg – var fremlagt for at starte en sådan diskussion. På mødet var deltagere fra flere forskellige medlemsstater enige i, at der er behov for at iværksætte en sådan diskussion nu. En enkelt medlemsstat (Frankrig) anbefalede dog, at man ventede på EU-domstolens afgørelse på den verserende sag (C-528/16) om anvendelsen af udsætningsdirektivets mutagenese-undtagelse. EU-Kommissionen betonede, at der er tale om et meget vanskeligt og politisk følsomt emne. Før der kom et mandat fra Rådet, kunne Kommissionen ikke behandle det nederlandske forslag i komiteen under udsætningsdirektivet. Ud fra en rent lovteknisk vurdering er det tvivlsomt, om en ændring som den foreslåede kan gennemføres ved blot at ændre et bilag i direktivet.

Det nederlandske forslag og slides fra præsentationen af det ligger i Filkassen.

b) Kommende arrangementer

Landbrugsstyrelsen deltager i konferencen "Modern biotechnology in agriculture – paving the way for responsible innovation", som er arrangeret af EU-Kommissionen og foregår den 28. september 2017. Derudover deltager styrelsen i et "special event" den 17. oktober om risikovurdering af de ny planteforædlingsteknikker, som er arrangeret af Østrig.

Landbrugsstyrelsen mindede endelig om, at Patent- og Varemærkestyrelsen den 18. september har inviteret arbejdsgruppens medlemmer til et orienterende møde om patenter, jf. drøftelser på tidligere arbejdsgruppemøder. (Efterfølgende er slides fra dette møde lagt i Filkassen).

c) Status for arbejdsgruppens drøftelser (v/ Morten Storgaard)

Når dagens møde er overstået, har gruppen hørt oplæg om den overordnede problematik og baggrund, om teknikkerne og deres muligheder, om risici og mulighed for kontrol samt om det politiske landskab i EU. På næste arbejdsgruppemøde (den 24. oktober) vil de udestående temaer blive taget op, herunder forbruger- og økologivinklen.

Ad 3, Sundhedsmæssig risikovurdering v/ Jan W. Pedersen, DTU

Jan mindede om, at betegnelsen "nye planteforædlingsteknikker" dækker over en række vidt forskellige teknikker, hvoraf nogle ydermere kan bruges på forskellige måder, jf. gennemgangen af den forklarende note på arbejdsgruppens første møde. Risikovurderingen af disse teknikker og de planter, de frembringer, må foregå "case by case".

Ved risikovurderingen skelnes mellem:

- 1) Tilsigtede effekter (som er relateret til formålet med ændringerne).
- 2) Utilsigtede effekter:
 - 2.a) - som kan forudsiges ud fra ændringen i genomet.
 - 2.b) - som er uventede.

Effekterne, både de tilsigtede og de utilsigtede, vil falde i en række kendte kategorier, herunder indsættelse af nyt gen, fjernelse/inaktivering af gen, modifikation af gen/styring af gen samt ændring i syntesevej.

Traditionel forædling (inkl. mutagenese), egentlig gensplejsning og de nye planteforædlingsteknikker giver alle anledning til risici. Der er stor overlap i deres "risikoprofiler", men også forskelle. En fremtrædende risiko ved traditionel mutagenese er f.eks. de mange utilsigtede mutationer, mens det ved egentlig gensplejsning er dannelsen af en ny syntesevej.

Sundhedsmæssige risici falder i kategorierne:

- Ændring i giftighed (toksicitet, carcinogenicitet).
- Ændring i ernæringsværdi.
- Ændring i allergenicitet.

Ved risikovurdering af GMO er begrebet "substantiel ækvivalens" centralt. Det indebærer, at man sammenligner f.eks. en genetisk modificeret majssort med den tilsvarende ikke-modificerede majssort. Ved sammenligningen undersøges typisk for en række indholdsstoffer, men der indgår også f.eks. morfologiske og agronomiske parametre samt resultater af fodringsforsøg.

Efterfølgende diskussion:

På et spørgsmål om, hvordan risikovurdering af de nye planteforædlingsteknikker adskiller sig fra risikovurdering af GMO, svarede Jan, at de nye teknikker ligner traditionel forædling eller

genmodificering. Der opstår således ikke andre effekter end de omtalte, så de nævnte risiko-kategorier vil også kunne håndtere de ny teknikker.

Et medlem bemærkede, at der hele tiden opstår spontane mutationer og dermed utilsigtede ændringer af alle organismers genomer. En diskussion om risikovurdering bør ses på baggrund af denne "base-line".

Ad 4, Miljømæssig risikovurdering v/ Morten Tune Strandberg, DCE

Morten orienterede indledningsvis om DCEs GMO-relaterede aktiviteter, herunder om centerets rådgivning til Miljø- og Fødevareministeriet på GMO-området.

Morten pointerede, at risiko = konsekvens x sandsynlighed. Med dette udgangspunkt opererer den miljømæssige risikovurdering med fire risiko-kategorier: høj, moderat, lav og negligerbar.

Den miljømæssige risiko ved en given genetisk ændring afhænger dels af selve den genetiske ændring, dels af, hvilken afgrøde den er foretaget i. Som eksempler på dette sammenlignede han insekt-/tørkeresistent raps med insekt-/kuldetolerant majs. Raps som art har en række egenskaber, der gør den til et potentielt større natur- og miljømæssigt problem end majs, herunder at den kan krydse med vilde slægtninge i DK, og at dens frø kan overleve en dansk vinter. En miljørisikovurdering munder ud i en anbefaling om miljøovervågning. I det nævnte eksempel vil den anbefalede overvågning omfatte de nævnte risikoforhold, og den vil derfor være mere omfattende for rapsens vedkommende end for majsens.

Hvad angår de nye forædlingsteknikker, så kan der være en potentiel risiko for natur og miljø. Risikoen afhænger af hvilken konkret ændring, der er foretaget og hvilken art, ændringen er foretaget i.

Efterfølgende diskussion:

Der blev spurgt til:

- Om raps vitterlig frembød en miljømæssig risiko? Den har en dårlig konkurrenceevne og udkonkurreres nemt af f.eks. græs. Morten var enig i dette, men påpegede, at raps findes på mange lokaliteter, der er påvirket af menneskelige aktiviteter (såkaldte rudarater), samt at dens frø kan overleve længe i jordens frøbank.
- Om der kunne være en miljømæssig risiko ved at fjerne en egenskab i en kulturplante - det kunne jo også ske naturligt? Morten sagde, at fjernelse af en egenskab f.eks. kunne øge en plantes resistens overfor sygdom. Det kunne øge dens konkurrenceevne og dermed dens muligheder for at sprede sig i naturen. Et andet medlem påpegede, at effekten også kunne være modsat, f.eks. når man fremavler raps, hvis skulper ikke springer så let op.
- Om elitesorter, f.eks. af raps, har spredt egenskaber til vilde slægtninge? Morten svarede, at elitesorter er tilpasset dyrkningsmiljøet og at deres egenskaber ikke øger overlevelsen i den vilde natur.
- Om man kan forudsige, hvordan populationer vil opføre sig på basis af individer/arter (jf. spredning af bjørneklo)? Morten svarede, at landbrugsafgrøder ikke hidtil har opført sig invasivt, jf. deres tilpasning til dyrkningmiljøet.
- Om der er behov for overvågning af afgrøder lavet med de nye forædlingsteknikker? Morten sagde, at det var et politisk spørgsmål. Det affødte en kommentar om, at overvågning af sådanne

afgrøder kun kunne ske, hvis de kunne detekteres. Hvorvidt disse afgrøder udgør en miljørisiko vil afhænge af deres egenskaber og af, hvilke "protection goals" man har.

- Om en meldugresistent hvede – som er et stort ønske i landbruget – vil udgøre en miljørisiko? Morten sagde, at den ville indebære en øget spredningsrisiko, men vil medføre et mindsket pesticidforbrug.
- Hvorfor den omtalte risikovurdering tog udgangspunkt i forholdene på GMO-området, når en række af de nye forædlingsteknikker snarere bør sammenlignes med traditionel forædling? Morten Storgaard (Landbrugsstyrelsen) pointerede, at indlægget skulle orientere medlemmerne om, hvilken risikovurdering der indgik i den gældende GMO-regulering, og at der ikke er en holdning i denne vinkel.

Det blev endvidere bemærket:

- At det nævnte majs-eksempel omtalte den mulige miljøeffekt som følge af pollenkorns giftvirkning. Nyere insektresistente planter udtrykker imidlertid ikke i samme grad som tidligere toksinet i deres pollenkorner.
- At vi ikke skulle mystificere de nye teknikker.
- At vi skulle passe på ikke at fortabe os i en risikodiskussion – hver gang vi dyrker en plante, er der en potentiel miljømæssig risiko.
- At vi skulle koncentrere os om, hvis der foregår noget, som er rigtig risikabelt, f.eks. hvis en "slem egenskab" spredes til vilde slægtning.
- At det virkede underligt, hvis man skulle risikovurdere f.eks. en meldugresistent hvede, som er frembragt med en af de nye teknikker, men ikke skulle risikovurdere en tilsvarende resistent hvede, hvis den var frembragt med traditionel forædling.
- At også flerårige kornarter, jf. indlæg på forrige møde, kunne frembyde en miljømæssig risiko.

På Landbrugsstyrelsens foranledning diskuterede arbejdsgruppen, om det ville være fornuftigt at rubricere de forskellige forædlingsmetoder i forskellige kategorier ("kasser"), som dækkede et spektrum fra "traditionel forædling" til "egentlig gensplejsning". Hver af disse kategorier skulle så reguleres for sig. Flere sluttede op om "kasse-tilgangen" og påpegede, at den nuværende lovgivnings kategorier ikke afspejlede virkeligheden anno 2017.

Nogle medlemmer foreslog, at den del af de nye teknikker, som frembragte planter, der også kunne være opstået naturligt eller ved traditionel forædling ikke burde risikovurderes. Et medlem var uenig og påpegede, at der er tale om nye teknikker, og at vi derfor bliver nødt til at undersøge risikoen nærmere. Der er usikkerheder og "off-target" effekter. Et medlem advarede mod teknologi-konservatisme og sagde, at en given teknik ikke er "god" eller "ond". Men der er behov for en risikovurdering.

Andre medlemmer forstod bekymringen, men påpegede, at det hastede med en afklaring, fordi man andre steder i verden er i gang med at bruge teknikkerne. Det affødte en bemærkning om, at vi ikke skal lade os presse af markedet, og at der er behov for en ordentlig diskussion - ikke bare om risikoaspektet, men også om socioøkonomiske forhold. Behovet for at inddrage forbrugerne blev også nævnt.

Hertil blev repliceret, at utålmodigheden skyldes, at de nye teknikker har et stort potentiale for europæisk landbrug. Men hvis de nye teknikker ultimativt bliver reguleret som GMO, vil det i realiteten give nogle få store virksomheder som Monsanto monopol på dem. Teknikkerne vil i så fald ikke blive brugt af små og mellemstore europæiske forædlere – uanset om de ellers er meget lovende. Udviklingen indenfor GMO styres pt. af Monsanto, end ikke tyske firmaer kan være med mere. Monsanto og nogle få andre store firmaer er glade for den nuværende fastlåste situation for så vidt angår de nye forædlingsteknikker. Og det blev nævnt, at Monsanto ligefrem har været ude at sige, at de finder, at de nye teknikker skal reguleres som GMO'er. Med den bagtanke, at Monsanto derved får monopol på brugen af dem.

På spørgsmål om patenter henviste Landbrugsstyrelsen til det kommende møde (18. september) i Patent- og Varemærkestyrelsen.

Ad 5, Muligheder for detektion og kontrol v/ Lotte Hougs, Fødevarestyrelsen

Lotte fortalte indledningsvis, at hun kom fra Fødevarestyrelsens laboratorium i Ringsted, der var nationalt referencelaboratorium for GMO i foder, frø og fødevarer. Hun redegjorde for laboratoriets opgaver og for det europæiske samarbejde på området. De involverede laboratorier bruger samme metode, når de skal detektere GMO, nemlig "real time polymerase chain reaction" ("real-time PCR"). Metoden er overordentlig følsom, men en forudsætning for at kunne bruge den er, at man på forhånd ved, hvad man skal lede efter. Man skal altså have forhåndskendskab til, hvordan en given GMO er forandret på DNA-niveau, hvis man skal have mulighed for at detektere den i f.eks. en frøprøve. For godkendte GMO'er lettes det af, at ansøger i forbindelse med godkendelsen, skal angive, hvordan den pågældende GMO kan detekteres.

Mulighederne for at detektere, om en plante er frembragt med en af de nye planteforædlingsteknikker, vil afhænge af, hvilken teknik, der er tale om. For en række af de nye teknikkers vedkommende vil detektion **ikke** være mulig med "real-time PCR". Det kan f.eks. skyldes, at disse teknikker fører til enkeltmutationer, som ikke kan skelnes fra naturligt forekommende mutationer eller fra mutationer, der er opstået ved traditionel mutagenese (gælder visse anvendelser af stedspecifikke nukleaser (som CRISPR) samt oligonukleotid-dirigeret mutagenese). Andre teknikker fører slet ikke til ændringer af DNA-sekvensen (eg. RNA-afhængig DNA metylering) og vil dermed heller ikke kunne detekteres med PCR.

Lotte sagde, at der blev arbejdet med at udvikle andre detektionsmetoder, bl.a. sekventering af hele genomet ("Next Generation Sequencing", NGS). Hun sagde også, at firmaer, som udvikler en plante med en af de nye teknikker, selv kan have en interesse i at sørge for, at planten efterfølgende kan detekteres. Det vil nemlig gøre det lettere for dem at hævde deres intellektuelle ejendomsret over planten.

Efterfølgende diskussion:

Oplægget gav anledning til følgende spørgsmål og bemærkninger:

- Kan man forhindre nogen i at benytte en given teknik, hvis myndighederne ikke har mulighed for efterfølgende at detektere, om teknikken har været anvendt? Lotte svarede, at det kunne man ikke. Hun sagde videre, at det betød, at hvis man indfører en lovgivning, som stiller særlige krav til sådanne teknikker, vil myndighederne få vanskeligt ved at kontrollere, om lovgivningen bliver overholdt.
- Er det ikke muligt at detektere, at en af de nye teknikker har været anvendt? Lotte svarede, at hun i bedste fald kunne detektere, at der var sket en ændring, men hun kunne ikke altid detektere, hvordan den er opstået. Mange af de nye teknikker ville ikke kunne detekteres, uanset om man

havde forhåndskendskab om dem eller ej. Hun anbefalede, at lovgivningen blev lavet, så den afspejlede detektionsmulighederne. Ellers er den eneste kontrolmulighed at benytte papirkontrol.

- Hænger spørgsmålet om en teknik eller produktbaseret regulering sammen med detektionsspørgsmålet? Lotte svarede, at det gjorde det ikke.
- Kan man detektere snyd ved at detektere hele genomet? Lotte svarede, at det kunne man ikke. Sekventering kan påvise en ændring, men ikke hvordan ændringen er opstået.
- Vi ved ikke, om der allerede er udenlandske sorter i omløb, som er frembragt med nogle af de teknikker, der ikke detekteres.
- Ulovlige GMO'er kan også være et problem – vi ved ikke, hvad vi skal se efter.
- Indenfor mikroorganismer er der andre metoder til detektion af GMO'er end den her omtalte "real-time PCR".
- Der er mutationer alle steder – det er principielt ikke muligt at detektere, hvordan de er opstået.
- Hvis der er indsat gener – herunder cisgener – er det lettere at detektere det efterfølgende.

Ad 6, Sikkerhed, Usikkerhed og Knowledge gaps v/ Odd-Gunnar Wikmark, GenØK

Odd-Gunnar takkede for invitationen og roste, at Danmark havde etableret en bredt sammensat arbejdsgruppe til at drøfte problematikken om nye planteforædlingsteknikker; et initiativ, som ham bekendt er unikt i Europa.

Han oplyste, at GenØK er det nationale kompetencecenter for biosikkerhed, som bl.a. forsker og rådgiver om risikobedømmelse og håndtering af GMO'er samt om nye bioteknologier, herunder nye planteforædlingsteknikker.

Hvad angår risici, så er der to typer:

- Ting, vi ved, at vi ikke ved,
- Ting, vi ikke ved, at vi ikke ved.

Der er mange forskellige nye teknikker, generalisering er ikke mulig. Sikkerhed og risiko er knyttet til de enkelte produkter. Udviklingen går hurtig – CRISPR/Cas dominerer i dag, men blev kun kort omtalt i GenØK's 2015-rapport om nye teknikker.

Odd-Gunnar ridsede to modstridende sider af "gen-editeringsdiskussionen" op.

På den ene side:

- De frembragte ændringer kan ikke skelnes fra naturlige ændringer
- Ændringerne kan være forekommet naturligt
- Der er ikke indsat noget DNA
- Den naturlige variation er større end den, som frembringes med gen-editering
- Andre lande undtager CRISPR, så det må vi også gøre

- Reguleringen skal være produktbaseret

På den anden side:

- Der er utilsigtede effekter (non-target/off-target)
- Gen-editerede organismer = GMO
- Sporbarhed er et problem
- Der er måske problemer med præcisionen af teknikkerne
- Risikovurdering skal ske "case-by-case"
- Reguleringen skal være procesbaseret

Odd-Gunnar nævnte en række eksempler på "off-target" effekter ved brug af CRISPR. Specificiteten afhænger tilsyneladende af en række faktorer, herunder hvilken art, teknikken bruges på. DNA'ets CG-indhold har således betydning. Et eksempel i grise viste, at CRISPR opførte sig forskelligt hos han- og hungris. En omdiskuteret artikel viser uventede mutationer hos mus efter brug af CRISPR/Cas9. Han konkluderede, at vi ikke ved nok om, hvordan CRISPR fungerer, og at der ikke forskes meget i "off-target" effekter. Han nævnte den norske genteknologi-lov som et eksempel på, hvordan de nye teknikker kan reguleres.

Efterfølgende diskussion:

Det blev fremført:

- At den for Danmark relevante regulering (udsætningsdirektivet, dvs. direktiv 2001/18/EF) er forskellig fra den norske genteknologilov. Derudover må vi gøre os klart, at der er en risiko ved alting. Vi må spørge os selv om, hvor stor risiko, vi vil acceptere ("baseline-risikoen"). Odd-Gunnar replicerede, at det var vanskeligt at afgøre, og at der er forskel på "gen-editeret variation" og naturlig variation. Vi må spørge om, hvad en given genotypisk variation betyder. Hertil blev bemærket, at det var vanskeligt at afgøre "hvor naturen starter".
- Samspillet mellem gener og miljø er kompleks og ikke bare kausal og lineær. Odd-Gunnar var enig og anbefalede at se på disse interaktioner.
- At det er fint at skitsere udfordringer ved risikovurdering af de nye teknikker, men hvad ville resultatet blive, hvis vi skulle foretage en tilsvarende risikovurdering af klassisk mutagenese? Eller af en hvilken som helst ny plantesort? Odd-Gunnar sagde, at det var gode spørgsmål, og at GMO-debatten har medført, at vi er begyndt at se på forhold, vi ikke tidligere så på.
- At indlægget viser, at vi mangler basal biologisk viden og forskning.

Ad 7, Politisk landskab, v/ Thor Gunnar Kofoed, Brancheudvalget for Frø

Thor oplyste, at han talte på vegne af COPA-COGECA, som repræsenterede 23 mio. europæiske landmænd og 22.000 landbrugskooperativer. Organisationen rummer alle former for landbrug. Han redegjorde for, hvordan den fremtidige lovgivning bliver fastlagt i EU, og for hvordan COPA-COGECA søgte at få indflydelse på denne. Han pointerede, at professionelle rådgivningsbureauer ("Public Advisory Bureaus", PA'er), som han benævnte "bekymringsindustrien", har stor indflydelse i Bruxelles. Han sagde videre, at man lytter til DK, og at vores arbejdsgruppes eksistens er kendt i Bruxelles.

Hvad angår den fremtidige regulering af de nye teknikker, så foreslår COPA-COGEA, at den skelner i mellem følgende kategorier, jf. de tidligere drøftelser om "kasser":

- 1) Mutagenese
- 2) Cisgenese
- 3) Transgenese ("GMO")

Ad 1, Mutagenese, så foreslås det at, i de tilfælde, hvor en ny teknik alene resulterer i en ændring, som også kunne være opstået naturligt, så skal den falde ind under den eksisterende mutagenese-undtagelse, dvs. under udsætningsdirektivets bilag IB. Det ville være i tråd med de intentioner, som i sin tid lå til grund for udarbejdelsen af udsætningsdirektivet.

Ad 2, Cisgenese, så foreslås det at blive vurderet "case-by-case" af en ekspertgruppe.

Ad 3, Transgenese/GMO er den eksisterende fulde GMO-regulering, som foreslås også at omfatte de anvendelser af nye teknikker, der fører til indsættelse af egentlige transgener.

Han sagde, at der var bred tilslutning til COPA-COGEA's forslag, og at det var den mest accepterede løsningsmodel. Der er et udbredt ønske om at finde en løsning – kun Monsanto og andre store firmaer er glade for den nuværende uafklarede situation. Men de ser også gerne, at de nye teknikker reguleres som GMO.

Hvad angik det tidligere omtalte nederlandske forslag, så var han overrasket over det og undrede sig over, hvem der havde medvirket til at udarbejde det. Han fandt, at forslaget er meget vidtgående.

Efterfølgende diskussion:

- Betegnelsen "bekymringsindustrien" gav anledning til bemærkninger om, hvad betegnelsen dækkede over. Thor pointerede, at betegnelsen alene dækkede over en særlig type af konsulentbureauer i Bruxelles.
- På et spørgsmål om, hvilke medlemsstater, der nationalt har taget stilling til sager om at planter frembragt med de nye teknikker ikke skulle omfattes af den fulde GMO-regulering, svarede Thor: Sverige, Holland, Storbritannien og Belgien. Han pointerede, at Tyskland var en central aktør i debatten, og at Frankrig afventede Tysklands holdning. Brexit kan også få indflydelse på hele den fremtidige udvikling indenfor planteområdet.
- Thor sagde afslutningsvis, at store firmaer som Monsanto har skabt bekymring om de nye teknikker for at fastholde deres monopol. Han gentog, at de genetiske ændringer, som også kunne være opstået naturligt, bør omfattes af den eksisterende mutagenese-undtagelse.

Ad 8, Planlægning af Temadagen d. 29. november

Morten Storgaard orienterede om den planlagte temadag, herunder om at Landbrugsstyrelsen sammen med moderatoren Per Rystrom havde lagt en plan for afvikling af temadagen. Planen indebærer, at der om formiddagen lægges tre "blokke": Én hvor scenen sættes, én hvor potentialer og muligheder belyses samt én, som omhandler risici. Landbrugsstyrelsen vil udarbejde tre "faktaark" om hver af disse temaer. Om eftermiddagen lægges så op til en debat i mindre grupper og i plenum – under ledelse af Per Rystrom. Der forventes 80-120 deltagere.

Han spurgte herefter, om gruppen havde bemærkninger til det foreslåede program, og om der var forslag til oplægsholdere.

Det blev bemærket at:

- Temadagen faldt sammen med Økologi-Kongres 2017, og at økologerne derfor ikke ville kunne være tilstede. Datoen passede også et andet medlem dårligt.
- Der burde være et tema om planteforædling og om internationale forhold.
- Temadagen bør munde ud i en debat om den fremtidige regulering. Fokus bør derfor være på lovgivningen og på, hvad vi kan gøre på det område.
- De foreslåede blokke afspejler den GMO-debat, som vi gerne vil undgå at gentage,
- Der kommer nye folk til temadagen, som skal bringes "up to date". Derfor skal den overordnede problematik rides grundigt op.
- Økonomi, handel og omverdenen er vigtige og skal afspejles i dagsordenen. Arbejdsgruppens hidtidige drøftelser har været naturvidenskabelig, tekniske og juridiske – og temmelig "nørdede". Spørgsmålet om frihandel er vigtigt for DK og dette, og de mulige handelsmæssige vanskeligheder, bør derfor også drøftes.
- Alle medlemmer af arbejdsgruppen sidder med interessekonflikter og dilemmaer i denne sag. Det er disse dilemmaer (etiske, politiske), vi skal identificere og diskutere.
- Hvor går grænsen for, hvad der skal reguleres? Vi skal sætte etiske/moralske grænser. De forældes ikke, og vil også kunne håndtere de nye teknikker, som måtte fremkomme,
- Den foreslåede dagsorden flytter ikke noget. Vi skal finde ud af, hvad vi vil – hvor skal vi sætte grænsen.
- Enig i, at vi skal finde og diskutere dilemmaer.
- Temadagen kan godt føre til mere oplysning, men vi skal ikke forvente, at den kan føre til nogen afklaring.
- Vi kan måske blive enige, hvis vi taler om etik fremfor teknik: Hvad vil vi med vores planteforædling og vore afgrøder? Hvor går grænsen? Lad os drøfte det og overlade detaljerne til juristerne.
- Forklar risikoproblematikken for dem, der ikke har været med i arbejdsgruppen, herunder at der også er risiko for øget monopolisering og for, at vi ikke får udviklet de afgrøder, vi vil få brug for.
- Kunne Landbrugsstyrelsen udarbejde et udkast til mulige dilemmaer?
- Fra flere sider blev det foreslået, at arbejdsgruppen bør have mere tid, herunder at der bør holdes et arbejdsgruppemøde om etik/dilemmaer, samt at temadagen bør flyttes til en anden dato.

Ad 9, Afrunding

Morten takkede oplægsholderne for de gode oplæg og arbejdsgruppen for dens aktive medvirken.

Arbejdsgruppens fjerde møde afholdes som planlagt den 24. oktober og der vil som tidligere aftalt være oplæg fra Asbjørn Børsting om handelsmæssige perspektiver, fra Christian Gamborg om beslutningstagen i udfordrende problemstillinger, fra Camilla Udsen om forbrugervinklen og fra Per Kølster om de nye forædlingsteknikker set fra det økologiske landbrug.

Han sagde videre, at Landsbrugsstyrelsen vil genoverveje temadagens program samt prøve at få flyttet temadagen, formodentlig til januar/februar 2018. Endvidere, at der vil blive lagt et ekstra arbejdsgruppemøde inden da.